

DE BA

ZUIN

Stemmen uit „De Gereformeerde Kerken in Nederland.”

(Ten voordeele van de Theologische School te Kampen.)

Vrijdag 15 Maart 1901.

Joh. II: 14, Blaast de Bazuin!

Dit blad verschijnt des Vrijdags. Prijs per 3 maanden, fr. per post f 1.50. Voor Oost-Friesland en Amerika f 1.75. Voor Z.-Afrika f 1.75. Abonnementen buiten het Rijk moeten per kwartaal vóór uit worden betaald. Afzonderlijke Nrs 12½ ct. Advertentiën van 1—10 regels f 1; elke regel meer 10 cts. Boek-advertentiën 3 2 maal.

UITGEVER:

G. PH. ZALSMAN,
KAMPEN.

Hagg. I: 4, Is het door u lieben wel de tijd dat gij woont in uwe gewelfde huizen, en zal dit huis woest zijn?

Advertentiën en Bestellingen vrachtfvrij te adreſseeren aan den UITGEVER G. PH. ZALSMAN te KAMPEN. — Kerkelijke Berichten en Stukken der Medewerkers aan den REDACTEUR, dhr. C. MULDER te KAMPEN. — Binnenlandsche Ruilbladen, Intezenden Stukken en Werken ter recensie aan den HOOFDREDACTEUR, Dr. H. BAVINCK te KAMPEN. —

Officiële Kerkelijke Berichten enz.

DEP. CORR. M/D. H. OVERHEID.

Deputaten berichten, dat, sinds de opgave in *Het Kerkblad* van April-Mei 1900, op de lijst van de Geref. Kerken bij de Overheid zijn geschrapt onder:

No. 149 de Geref. Kerk te **Lollum**;
» 788 de » » te **Waaxens**;
» 445 de » » te **Anna-Paulowna-Polder A**;
» 446 de » » te **Anna-Paulowna-Polder B**;

en herplaatst onder:

No. 831 de Geref. Kerk te **Lollum en Waaxens**,
Classe **Francher**;
» 832 de » » te **Anna-Paulowna-Polder**,
Classe **Alkmaar**.

Namens Deputaten voornoemd,
M. NOORDTJIZ, Secretaris.

Kampen, 1 Febr. 1901.

PLAATSELIJKE KERKEN.

SPIJKENISSE, 3 Maart 1901. Bedankt voor Zevenbergen door Ds. J. Douma alhier.

P. GELTJELDER, Scriba.

WIRUD, 4 Maart 1901. Gisteren werd alhier met algemeene stemmen tot Herder en Leeraar verkozen en alzoo bevestigd de Eerw. heer D. Pol, Candidaat tot den H. Dienst te Kampen. Neige de Heere der gemeente het hart van dezen diensknacht tot eene Hem welbehagelijke beslissing, zijn naam ter eere en de kerk ten zegen.

Namens den Kerkeraad,
T. A. V. D. WERFF, Scriba.

BEETGUM e. a., 6 Maart 1901. J. I. Zondag werd, onder leiding van Ds. Steenhuis van Berlikum, alhier beroepen Ds. A. S. Schaafsma van Boornbergum. Dat Zew. de man van 's Heeren raad moge zijn, is de bede van kerkeraad en gemeente. Werden wij voor eenigen tijd door br. Hellema verblijd met de toezegging van voor zijne rekening een nieuw pijporgel in de kerk te zullen laten plaatsen, op dezen dag hadden wij ook het voorrecht, het sierlijke en welwillende orgel te kunnen aanschouwen en te hooren. Ds. Steenhuis sprak daarbij naar aanleiding van Ps. 150: 46 in verband met Ps. 149—150 een boeiende stichtelijke rede uit. Het is kerkeraad en gemeente eene behoefte om br. H. openlijk dank te zeggen voor zijne zóó milde gift. Maar bovenal zij den Heere dankzegging toegebracht, dat Hij zijn hart daartoe bewerkte.

Namens den Kerkeraad,
S. J. VAN TUINEN, Scriba.

WADDINGSVEEN, 6 Maart 1901. Bedankt voor deze gemeente door den Eerw. heer J. Schoonhoven, Cand. tot den heiligen dienst te Alkmaar.

Namens den Kerkeraad,
H. KEMPKES, Scriba.

ENUMATIL, 10 Maart 1901. Ds. Lamberts van Onstwedde heeft voor de roeping naar deze gemeente bedankt.

Namens den Kerkeraad,
J. VAN TIL, Scriba.

BOORNBERGUM, 10 Maart 1901. Heden na de morgengodsdiensttoefening maakte onze geachte Leeraar A. S. Schaafsma de gemeente bekend, eene roeping te hebben ontvangen van de Geref. kerk van Beegum.

Namens den Kerkeraad,
H. G. V. D. LAAN, Scriba.

OUDE-PEKELA, 10 Maart 1901. Heden werd bij de Geref. gemeente alhier, met groote meerderheid van stemmen, tot Herder en Leeraar verkozen de Welerw. heer Ds. H. H. Schoonhoven te Dirksborn.

Namens den Kerkeraad,
H. J. DE BOER, Scriba.

HEERJANSBAM, 10 Maart 1901. Heden werd alhier met alle stemmen beroepen als Herder en Leeraar de Eerw. heer D. Pol, Candidaat tot den H. dienst te Kampen. Bekrone de Heere deze onze roeping met zijnen zegen.

Namens den Kerkeraad,
T. VAN GEMEREN, Scriba.

KOCKENGEN, 10 Maart 1901. Na de morgengodsdiensttoefening maakte onze geachte Leeraar, de Welerw. heer A. J. Mulder, de gemeente bekend, eene roeping te hebben ontvangen van de Geref. kerk te Ooltgensplaat. Mogt het de wil des Heeren zijn spoedig uit zijn mond te hooren: Ik blijf bij u.

Namens den Kerkeraad,
H. RAVESTEIN, Scriba.

BUNSCHOTEN A., 10 Maart 1901. Hedenmorgen na de godsdiensttoefening maakte onze geachte Leeraar de Welerw. heer Ds. J. Bakker de gemeente bekend, eene roeping te hebben ontvangen van de Geref. kerk te Elburg. De wensch en bede van kerkeraad en gemeente is, dat Zew. voor die roeping moge bedanken.

Namens den Kerkeraad,
G. HUYGEN, Scriba.

GEESTEREN-GESELAAR, 11 Maart 1901. We ontvingen het teleurstellend bericht, dat de Eerw. heer D. Pol, Theol. Cand. van Kampen, voor de op hem uitgebrachte roeping dezer gemeente heeft bedankt. De Heere geve ons te berusten in zijnen wil, verbindt zijnen zegen aan dit genomen besluit en geve ons spoedig den man zijns raads.

Namens den Kerkeraad,
A. J. NUGEMER, Scriba.

SLEEN, 11 Maart 1901. Gisteren werd kerkeraad en gemeente verblijd, doordien onze geachte Leeraar Ds. Wiersma na den morgengodsdienst bekend maakte, met volle vrijmoedigheid voor de roeping naar Oldekerk te hebben bedankt. Bekrone de Koning der kerk dit besluit met zijnen zegen, opdat het moge strekken zijn naam tot eer en de gemeente alhier tot heil. Schenke Hij spoedig de teleurgestelde gemeente den man zijns raads.

Namens den Kerkeraad,
H. RENTING GZN., Scriba.

ONSTWEDDE, 11 Maart 1901. Gisteren was het voor onze gemeente een vreugdevolle dag, daar wij het voorrecht mochten smaken, dat onze beminde Leeraar Ds. Lamberts na de morgengodsdiensttoefening bekend maakte, met vrijmoedigheid voor de

roepingen der kerken te Bierum en te Ennatil te hebben bedankt. Dat 's Heeren zegen in ruime mate op Leeraar en gemeente moge blijven rusten tot bevordering van Gods koninkrijk, is onze wensch, en schenke Hij ook spoedig aan Bierum en Ennatil den man zijns raads.

Namens den Kerkeraad,
T. B. HALM.

BIERUM, 11 Maart 1901. Van Ds. Lamberts te Onstwedde ontvingen we het teleurstellend bericht, dat Zew. voor onze roeping moest bedanken.

Namens den Kerkeraad,
P. DOORNBOOS.

HOLTEN, 13 Maart 1901. Heden werd alhier na de godsdiensttoefening, onder leiding van den Wew. heer A. Brummelkamp van Deventer, met overgrote meerderheid van stemmen beroepen de Eerw. heer G. Bax, Theol. Cand. te Zutphen. Het is de bede des hart van kerkeraad en gemeente, dat de Heere ons dezen broeder in zijne gunste moge schenken, en alzoo deze onze geestelijke behoefte moge vervuld worden.

Namens den Kerkeraad,
G. J. BRUINK, Scriba.

GARNIZOEN ASSEN.

De Kerkeraad der Geref. gemeente te Assen vraagt dringend tijdige opgaaf van de namen der nieuwe miliciens, leden en doopelingen onzer kerken. Ouders en Kerkeraden! doe in dezen s. v. p. uw plicht.

Namens den Kerkeraad,
W. W. SMIT, Praeses.

J. VAN DALEN HZN., Scriba.

CLASSEN.

Classis Breukelen.

Vergadering op Donderdag 11 April des morgens te half 10 ure, in het kerkgebouw der Geref. kerk te Breukelen. Punten voor het Agendum op te zetten vóór den 28 Maart aan den eerstondergeteekende.

Namens de saamroepende Kerk van Koekengen,
A. J. MULDER, Praes.

H. RAVESTEIN, Scriba.

Classis Zutphen.

De Classis Zutphen heeft in hare vergadering van 7 Maart 1901, te Vorden, praeparatoir onderzocht en beroepbaar gesteld voor de Gereformeerde kerken in Nederland, den Eerw. heer G. Bax, Candidaat aan de Theol. School te Kampen, wiens adres is te Zutphen.

Namens de Classis,
J. A. LINDEBOOM, Scriba.

ONTVANGSTEN.

Voor de Inv. Zending en Bijbelcolp. in N-Brabant en Lumburg.

Met hartelijken dank ontvangen:
Gift v/d Geref. kerk te Oldebroek . . . f 1,—
Gift v/d Zendingver. te Goes . . . - 15,—

Collecte Geref. kerk te Sprang . . . - 3,26⁴
Collecte Geref. kerk te Vrijhoeve-Cap. . . - 4,45⁴

Jaarlijksche bijdragen van Geref. kerken: Bodgraven f 3, Pernis f 2, Pieterburen f 2, Rijnsburg f 2, Sassenheim f 2, Scharoegoutum f 2,50, N. en Z. Scharwoude f 2, Scheemda f 2,50, Schettens f 2, Schiedam f 5, Schoonhoven f 2, Schraard f 2, Serooskerke f 3,50, Sliedrecht f 2,50, Smilde f 2,50, Soest f 5, Spijk f 4, Stadskanaal f 2,50, Steenwijk f 2, Sybrandaburen f 2, Terneuzen f 101, Thesinge f 2, Tzum f 1, Uithuizen f 2,50, Urk f 5, Utrecht f 10, Varsveld f 3, Velp f 2, Voorschoten f 2, Vreeland f 2,50, Vreeswijk f 4 (Wordt vervolgd.)

Jaarlijksche bijdragen van particulieren: G. V. te Tilburg f 2, J. E. te Rotterdam f 1, H. D. te Rotterdam f 2, Wed. S. te Rozenburg f 2,50, Ds. A. S. te Rozenburg f 1,50, W. v. N. te Rijsoord f 1, E. G. W. te Schalkwijk f 10, Dr. E. A. K. te Scheveningen f 2; uit Steenwijk: J. V. f 0,50, M. v. A. f 0,50, J. v. A. f 0,50, G. v. 't S. f 1, T. O. f 1; uit Utrecht: Mr. v. B. C. f 10, Dames v. B. C. f 5, J. K. f 1, G. K. f 0,50, E. d. V. f 0,50, J. J. B. f 1, O. S. f 5, A. J. S. te Voorthuizen f 2, Ds. A. J. T. te Vorden f 1 (Wordt vervolgd.)

Aanbevelend,
Namens Deputaten:
Raamsdonk, 11 Maart. 1901. J. C. C. VOIET, Penningm.

Voor de Theologische School.

Pingjum f 1,60	Geersdijk f 1,14
Arnhem A. - 28,85	Haamstede - 5,02 ⁴
Doetinchem - 3,10	Kamperland - 8,14
Dokkum A. - 17,35	Nieuwerkerk - 7,—
Noordeloos - 5,39	Oosterland - 3,10
Lekmond - 5,25	Scharendijke - 9,07
Zutphen 1/2 c. - 9,15	Wisskerke - 1,42 ⁴
Bunschoten A. - 30,06	Zierikzee - 14,19
(voor de Uitbreid.)	Zonnemaire - 4,18
Brouwershaven - 3,54	Bennikom - 9,—
Brunisse (3e c. 1900) - 10,83	Scheveningen A. - 31,50
" - 9,08	Hardenberg-licemse B. - 7,80
Colijnsplaat - 9,64	

Voor de Uitbreiding.

Door dhr. D. Mulder te Zierikzee, Corr. Cl. Zierikzee, de contrib. uit Colijnsplaat Corr. Ds. F. Staal, van Ds. Staal f 2, M. Noordijke f 2,50, Jac. Oranje f 2,50, Jac. v. Gilst f 1, D. Wilderom f 1, Meij. Israël de Regt f 1, P. Kortekine f 0,50, L. Mathijse f 0,50, I. Grijspeer f 0,50, Chr. Franken f 0,50, M. C. Koole f 0,75, C. M. Douw f 1, Joh. Liebroer f 0,50. Halve coll. jaarfeest Geref. Jongelingsver. te Katwijk a/d R f 4. Door Ds. Oegema te Wilderank, gevonden in de kerkcollecte f 1,50 en f 2,50.

De Penningmeester

van de Theologische School,
Dr. H. FRANSSEN.

Voor de Zending o. Heid. en Moh.

Door Ds. Hangelbroek te Vijfhuizen (Haarlem), in 't kerkz. f 5, en coll. Jaarf. der Jongel. Vr. f 5,37 samen f 10,37
Door Ds. Groenewald, coll. spreekbeurt Ds. Pos te Winsum-Obergum - 24,34⁴
Uit 't busje van Meij. C. Landwehr te Leiden voor Soemba - 1,—
Door Ds. Laman uit 't busje van Joh. Risseuw te Kruiningen - 5,51⁴
Door Ds. Oegema, geoll. te Wildervank bij een Zend. rede van Ds. Petersen, na aftrek der onkosten - 28,45
Doersborgh, B. DE MOEN,
9 Maart 1901. Quaestor.

CHRISTELIJK LEVEN.

Wat Calvinisme is, moet door nauwkeurig historisch onderzoek aan het licht worden gebracht.

Hoe schoon afgetrokken redeneeringen en theoretische beschouwingen ook mogen zijn, het Calvinisme is een geschiedkundig verschijnsel en kan daarom alleen door strenge, wetenschappelijke studie in zijn ware wezen gekend en op zijne rechte waarde geschat worden.

Hier te lande houdt echter de herleving van en de geestdrift voor het Calvinisme met de beoefening zijner historie geen gelijken tred. Men zou het wel anders hebben verwacht. En er was grond voor de hope, dat de ontwaking van het Calvinisme in breeden kring aan de historische studien ten goede gekomen zou zijn, en dat de enkele illustre voorbeelden, die onder ons op de betekenis van het Calvinisme wezen, tot navolging zouden geprikkeld hebben.

Maar tot dusver is er nog niet veel van te bespeuren. Andere landen gaan ons voor in de ernstige bestudeering van die machtige beweging, welke van Calvin is uitgegaan en over vele volken zich heeft uitgebreid. De literatuur over Calvin en het Calvinisme neemt daar schier dagelijks toe. Allerlei onderzoekingen van kleineren en groteren omvang worden ingesteld, om ons een getrouw beeld voor den geest te plaatsen

van de leer en het leven van den grooten Hervormer van Genève.

Thans is er weder van de hand van Prof. Martin Schulze te Breslau eene merkwaardige studie verschenen over het begrip en de betekenis van „de overdenking van het toekomstige leven” in het stelsel van Calvin.

In het derde boek n.l. van zijne Onderwijzing in den Christelijken godsdienst wijdt Calvin ook een viertal hoofdstukken aan de beschrijving van het Christelijk leven. Hij wijst daarbij eerst op de aansporingen, welke de H. Schrift tot zulk een Christelijk leven bevat; toont dan aan, dat dit leven voornamelijk in zelfverloochening, kruisdragen en overdenking van het toekomstige leven bestaat; en stelt eindelijk nog in het licht, welk gebruik de Christen daarbij te maken heeft van de natuurlijke goederen, welke God hem in dit aardse, tijdelijke leven verleent.

Nu komt de opvatting, die te dezen opzichte aangaande het Calvinisme thans algemeen onder ons de heerschende is, in hoofdzaak hierop neer, dat Calvin, veel beter dan Zwingli en Luther, aan den Christen eene positieve roeping voor dit aardse leven heeft aangewezen. Door de eere Gods tot einddoel van al ons handelen te stellen, heeft Calvin volgens onze overtuiging den weg gebaad, om in de wereld niets onrein te achten in zichzelf, maar om alle terrein des levens op te eischen voor den dienst van God en voor de heerschappij van

Christus. Gezin, maatschappij, staat, wetenschap, kunst en wat er ook zijn moge in het rijke leven van mensch en wereld, het moet aan de zonde ontrukken en aan de eere Gods worden dienstbaar gemaakt.

De hedendaagsche Calvinist ziet daarom fier en vrij in de wereld rond. Hij heeft alle exclusivisme afgelegd, doet aan alles mede, voelt zich op aarde vrijwel thuis of tracht er zich althans zoo behagelijk mogelijk in te richten. Met blijden moed en vurige geestdrift treedt hij op de wereld toe en wil haar veroveren voor het kruis van zijn Heer. Uit zijn teruggetrokken stelling is het Calvinisme hier te lande tot eene aanvallende houding overgegaan. Wortelend in een machtig verleden, geloof het aan eene schitterende toekomst.

Maar Prof. Schulze meent, dat het Christelijk levensideaal voor Calvins geest zich gansch anders afteekende. Op voorbeeld van anderen, zooals de Wette en Pierson, beweert hij, dat Calvin eene overwegend negatieve opvatting van het Christelijk leven had. Volgens zijne voorstelling kwam de Hervormer van Genève de Roomsche, ascetische, monnikachtige beschouwing van het Christendom niet te boven. Bij voorkeur bezag Calvin het menscheijk leven van zijne vergankelijke, ijdele, aan moeiten en ellenden blootstaande zijde. Het lichaam noemde hij menigmaal een vluchtig opgeslagen tent, een kerker, een tuchthuis. En deze aarde

deed zich meestal aan hem voor als een land der vreemdelingschap en der ballingschap.

En daarom oordeelt Prof. Schulze, dat Calvin het Christelijk leven voornamelijk liet bestaan in zelfverloochening, in een verlaten der wereld, in een dooden van het vleesch, in een dragen van het kruis, in eene overdenking van het toekomstige leven. De Christen moet zijn hart af trekken van de aarde en al zijne zinnen richten op de hemelsche zaligheid, welke bestaat in de genieting der tegenwoordigheid Gods. Dit leven is in zichzelf niets dan moeite en verdriet, maar het krijgt zijne betekenis daardoor, dat het eene oefenschool, eene voorbereiding is voor het eeuwige leven. Wel heeft de Christen in dit leven getrouwd de roeping te volbrengen, welke God hem opgelegd heeft. Maar God vertrouwt dezen post ons daartoe toch in de eerste plaats toe, dat wij der wereld afsterven en voor den hemel leven zouden.

Aan ieder, die Calvin eenigermate kent, blijkt hieruit genoegzaam, dat de studie van Prof. Schulze aan eenzijdigheid lijdt. De positieve elementen, die in Calvins opvatting van het Christelijk leven voorkomen, worden door hem miskend of althans niet op hun juiste waarde geschat. Hij ziet over het hoofd, dat Calvin in zijne beschrijving van het Christelijk leven tegen de Roomsche, libertinistische en anabaptistische opvatting te strijden had en daarom juist zijne eigene positieve voorstelling niet

ten volle uitwerken en toepassen kon. Er moet ook bij een man als Calvin onderscheiden worden tusschen zijn eigenlijk beginsel, het nieuwe, het reformatorische, dat hij aan het licht heeft gebracht, en den historischen vorm, waarin dit nieuwe beginsel dikwerf nog ingekleed werd.

Immers is het bekend, hoe Calvin het monniken-ideaal van het Christelijk leven afkeurt en bestrijdt, het aardse beroep in zijne zedelijke betekenis erkent, op goede werken aandringt, de wet Gods voor heel het leven ten regel stelt, de natuurlijke goederen als gaven Gods waardeert en geniet. Gezin, maatschappij, staat, wetenschap, kunst — het zijn voor Calvin alle levensterreinen, die niet zondig zijn in zichzelf maar door het Woord Gods beheerscht en aan zijn wet onderworpen moeten worden. Zelfs de schoonheid en de geur der bloemen, den glans van goud en zilver, van ivoor en marmer prijst hij als gaven Gods, die strekken tot veraangenaming des levens.

En toch zijn wij Prof. Schulze voor zijne leerrijke studie dankbaar. Er is, ook bij soms uiteenlopende overeenkomst, een diepgaand verschil tusschen het nauwgezette, ernstige leven, dat Calvin aanpreekt, en de Roomsche onthouding of de Doopersche mijding. Maar er ligt in het Calvinisme toch een puriteinsche trek, die niet miskend mag worden.

Zoo licht loopen wij gevaar, om in de beslomeringen van het aardse

leven onze bestemming voor de eeuwigheid uit het oog te verliezen. Zorgende voor de dingen, die beneden zijn, vergeten wij te bedenken, die dingen, die boven zijn. Met alle kracht ons wijdende aan ons aardse beroep, laten wij de behartiging van onze hemelsche roeping na. De dingen van den tijd verdrijven de gedachten aan de eeuwigheid. De zorgen voor het lichaam dringen de belangen der ziel op den achtergrond.

Niemand zal ontkennen, dat dit gevaar in den tegenwoordigen tijd in verhoogde mate, ook voor de belijders van de Gereformeerde religie, bestaat. De band van dit leven met de eeuwigheid wordt al losser gemaakt. Aller aandacht is op den tijd, op de aarde, op het lichamelijke welzijn gericht. De hemel verdwijnt uit het hart en het oog, en zooveel mogelijk spant ieder zich in, om een gelukkig tehuis hier op aarde voor zich en de zijnen te bouwen.

Daartegenover heeft het dan zijne groote nuttigheid, om wederom met nadruk bij de vier hoofdstukken van Calvijn over het Christelijk leven bepaald te worden. Dat is, wat men er van zeggen moge, Gereformeerde, Christelijke Ethiek. Wereldontvluchting heeft Calvijn niet aangeprezen, maar nog veel minder is hij de patroon van eene wereldgelijkvormigheid, die de grenzen tusschen geloovigen en ongeloovigen uitwischte en hen samen met elkaar naar aardse welvaart doet jagen als het hoogste goed.

Calvijn's ideaal voor het Christelijk leven was een ander. Hij vond het kortelijk uitgedrukt in dit woord der H. Schrift, dat wij als geloovigen onze lichamen hebben te stellen tot eene levende, heilige, Gode welbehagelijke offerande, welke is onze redelijke godsdienst.

Dat ideaal heeft hijzelf nagestreefd met al zijne kracht. Hij heeft het met gestrengen ernst trachten te verwezenlijken in de stad zijner inwoners. En hij heeft het ons in aangrijpende taal voorgebeeld in zijne Onderwijzing in den Christelijken godsdienst.

De overwinning, die de wereld overwint, kan geen andere zijn dan die des geloofs.

FEMINISME.

De beweging voor de vrijmaking der vrouw, die in heel de beschaaft wereld valt waar te nemen, heeft haar ontstaan en voortgang aan twee oorzaken te danken; aan de wijsgeerige beginselen eenerzijds, die langzamerhand voor den Christelijken godsdienst in de plaats zijn getreden, en aan de sociale toestanden anderzijds, welke de vrouw menigmaal uit den van God haar aangewezen kring hebben gerukt.

De wijsgeerige beginselen, door welke de emancipatie der vrouw wordt geëischt, zijn geen andere dan die van de Revolutie aan het einde der achttiende eeuw. Deze trad op met de leuze van vrijheid, gelijkheid en broederschap en werd daardoor voortgedreven op een weg, waarop geen stilstand mogelijk is.

Immers begon de Revolutie met het eischen van vrijheid en gelijkheid op politiek gebied voor den derden stand. Maar welhaast moest zij tot de ontdekking komen, dat de ongelijkheid op politiek terrein en dus ook daar met alle kracht bestreden en uit den weg geruimd moest worden. De gelijkheid van rechten, die men verkreeg in staatkundigen zin, was zelfs oorzaak, dat de ongelijkheid in maatschappelijk opzicht van jaar tot jaar toenam en steeds drukken door de lagere standen gevoeld wordt.

Zoo schreef de Revolutie in de negentiende eeuw vanzelf voort tot het strijden voor gelijke rechten op sociaal gebied. De politieke beweging zette zich voort in eene sociale. De strijd, die tegen de wetten van den staat begonnen was, keerde zich hoe langer hoe meer tegen de oorspronkelijke en natuurlijke ordeningen, die voortdurend de grootste ongelijkheid tusschen de menschen in het leven riepen. En ten slotte stuitte men op het geslachtsverschil, dat het beginsel en de grondslag van alle ongelijkheid is. De Revolutie, die vrijheid en gelijkheid voor alle menschen in hare banier had geschreven, moest er ten slotte toe komen, om tegen de ongelijkheid van man en vrouw te veld te trekken.

En bij deze valsche beginselen waren het de sociale toestanden, die hoe langer hoe luider om verbetering riepen van de positie der vrouw. De verbazende uitbreiding van fabriekwezen en nijverheid dreef de vrouw uit haar huisgezin, om voor een karig loon den zwaarsten arbeid te verrichten. De toenemende minachting van het huwelijk deed in menig vrouwenhart het verlangen opkomen naar een zelfstandig bestaan. Voor tal van vrouwen werd ook de kans, om in het huwelijk te treden, hoe langer hoe minder. En vele volwassen meisjes uit allerlei stand zagen zich almeer genoodzaakt, om in eigen onderhoud te voorzien en met den man te wedijveren in de verschillende betrekkingen van het maatschappelijk leven.

En toen al deze nieuwe ideeën zich een weg baanden en al deze vroeger onbekende toestanden in de werkelijkheid zich voordeden, toen stonden van allen kant de mannen op, die voor deze sociale quaestie de oplossing meenden gereed te hebben en door eene tooverformule waanden orde in den chaos te kunnen brengen. Algemeen stemrecht, wetswijziging, openstelling van alle betrekkingen voor de vrouw evengoed als voor den man, vergemakkelijking der echtscheiding, het vrije huwelijk — al deze en dergelijke middelen werden aangeprezen tot genezing van deze maatschappelijke kwaal.

Verwonderlijk is daarbij de naïfiteit, waarmede men deze geneesmiddelen aanprijst en aan hunne genezende kracht geloof. Ieder spreekt van oplossing der sociale quaestie, alsof het eene rekenkundig vraagstuk ware, welks uitkomst met eenig hoofdbreken te berekenen viel.

Maar inmiddels gaat het leven zijn gang en zet de historie haren loop voort. Zij baant zich nieuwe wegen door de dwaasheden der menschen heen, en lost de quaesties menigmaal op, zonder dat wij zelven weten, hoe en wanneer. Thans kan nog niemand zeggen, wat er van de beweging voor vrouwen-emancipatie worden zal. Misschien is ze bestemd, om eene gansch andere gedaante aan onze maatschappij te geven. Maar mogelijk verdwijnt ze ook na enkele tientallen van jaren van het tooneel, om voor andere, nog gewichtiger vraagstukken plaats te maken.

Ten slotte maken wij de geschiedenis niet, maar de Heere regeert, en Hij zal het maken. Uit de duisternis doet Hij het licht te voorschijn komen, en uit den chaos schept Hij de orde. Voor ons zij het genoeg, in zijne wegen te wandelen en ons te houden aan zijn Woord.

Van die gedachte is ook Ds. Tazelaar in zijne lezenswaardige brochure over *De Emancipatie der Vrouw, beschouwd in het licht van Gods Woord*. Hij zet de beginselen uiteen en toont aan, waarom wij met de beweging voor de emancipatie der vrouw niet mede kunnen gaan.

Wel heeft hij een oog voor de sociale misstanden en acht hij in menig opzicht verbetering wenschelijk. Maar hij laat zich daarbij niet afleiden van den weg der beginselen, die hem door Gods Woord is voorgegeekend. Zijn boekje is der kennismaking en der overdenking waard.

ONKERKELIJKHEID.

In zijn boven aangehaald boekje doet Ds. Tazelaar menigen goeden greep in het leven. Zoo merkt hij op blad 80 over de tegenwoordig toenemende onkerkelijkheid zeer juist het volgende op: Het opgaan tot de samenkomsten der gemeente op den dag des Heeren neemt tegenwoordig gaandeweg af. De belangstelling in de prediking en de dingen der kerk in het gemeen wordt al minder. Hieraan nu werkt het Christelijk Feminisme op jammerlijke wijze mede. Woelig en bedrijvig van aard, en erop uit, naar de wijze van het Leger des heils, met allerlei reclame-middelen en opzienwekkende dingen het Godrijk te bouwen, kan men het — dit is licht te begrijpen — met de middelen der genade, die God in de kerk heeft gegeven, niet meer vinden.

Men is daarbij veel te passief, men kan er veel te weinig doen. De geiaagde evangelisten, die er steeds op zinnen, een bedrijvigen zendingarbeid te ontwikkelen, hebben in de samenkomsten naar hunne meening een veel te gering aandeel. Men acht zijn kostelijken tijd veel heter te kunnen aanwenden, dan door twee uren achtereen onder eene predikatie te zitten van een leeraar, dien men reeds zoo dikwijls heeft gehoord. Vandaar dat men de kerk verzuimt en gering acht. Men besteedt die uren liever aan armen en ellendigen, aan kinderen en jongelieden. Menigeen wijdt zich, inplaats van de onderlinge bijeenkomst te bezoeken, aan Zondagscholen, aan eene Christelijke vereniging of aan huisbezoek bij armen en ongelukigen. Geen wonder, dat men het dan te druk heeft, om ter kerk te gaan.

De schade, die daardoor aangericht wordt, is inderdaad onberekenbaar. Men toont, het wezen van den openbaren godsdienst volstrekt niet te verstaan. Inplaats van gehoorzaam zich te houden aan de instellingen Gods, begeeft men zich op een eigenwilligen weg. Zegen is daarbij niet te verwachten. Niets dan groot geestelijk nadeel komt eruit voort. Zulke ijveraars werpen met de voeten meer omver, dan zij ooit met de handen kunnen recht zetten. Alleen in de onderhouding van Gods geboden is loon, groot en heerlijk loon. Eigenwillige godsdienst daarentegen is niet in eenige waarde.

Is dit niet goed gezien en juist gezegd? BAVINCK.

Onderstaande herinnering geven we hier een plaats.

EIGEN INRICHTING.

Dr. Kuiper achtte het gewenscht, in het laatste *Heraut*-nr. nog eens te

herinneren aan hetgeen „de minderheid van '89" uitgesproken heeft.

't Kan in deze dagen geen kwaad, ook eens te herinneren, wat in '93 door Dr. Kuiper geschreven is over de „eigen inrichting." Door cursiveering zullen ook wij ons veroorloven, op enkele woorden en zinnen vooral de aandacht te vestigen.

„Wij meenen" — zoo luidt het in de *Heraut* van 5 Nov. '93 — recht te hebben tot de verklaring, dat de opinie gevestigd is, dat de kerken haar eigen inrichting hebben en behouden moeten.

Dit zeggen wij niet, omdat het ten vorigen jare onder de *bedingen* voor de vereeniging is opgenomen, want bijna elk deskundige stemt thans toe, dat *bedingen* vóór de vereeniging na de vereeniging het karakter van *bedingen* niet meer dragen.

De eigen inrichting steunt en rust niet op een *beding*, maar op de *overtuiging van de goede trouw* der toenmalige contractanten, een fundament, dat *zedelijk* van aard is en daarom *veel vaster ligt dan een beding*.

De kerken, saamvloeiende, hebben over en weder verklaard, dat zij een beginsel waren toegedaan, en dat dit beginsel inhield *het hebben en handhaven van een eigen inrichting voor de Theologische Opleiding*.

Als kerken zoo spreken, *doen ze dit voor Gods aangezicht*, en in Jezus' naam, en dan weten ze hiermee van elkander, dat aldus en niet anders over en weer de overtuiging bestaat. Ze weten dan ook, dat ze over een volgend jaar en over drie jaar diezelfde overtuiging bij elkander zullen terugvinden. En *hierin veel meer dan in een contract*, dat in rechten de zaak kan handhaven, ligt hare *geestelijke vastigheid*.

Het is zoo, kwamen later de kerken tot de *gemeenschappelijke overtuiging*, dat zij zich hierin vergist hadden en dat Gods Woord het anders eischte, zoo zouden ze schuldig staan, indien ze aan die stemme Gods geen gehoor gaven.

Maar dit durven we wel zeggen, dat een *vastgewortelde overtuiging* zich *volstrekt niet zoo spoedig wijzigt*; dat wij voor ons niet inzien, hoe in deze overtuiging werkelijke wijziging zou kunnen komen, tenzij de toestanden geheel veranderden, en dat het ons *geheel ondenkbaar voorkomt*, dat het *thans levende geslacht* op dit *gewichtig punt* ooit tot een andere conclusie zou komen, dan de Synode van Amsterdam en van Dordrecht. Wij voegen er in gedachten reeds die van Middelburg bij.

Het geroep, alsof Deputaten voor de Opleiding dit anders hadden begrepen, of bedoeld, is dan ook ten eenenmale ongemotiveerd geweest. Dit ging uit van volslagen misverstand. *Niet om te plooiën of te schipperen*, maar als de uitdrukking van *hun eigen overtuiging* hebben ze het voorstel-Litooij dat ten slotte unaniem werd aangenomen, dan ook mede ondertekend bij de indiening.

En niet de „eigen inrichting," maar alleen de vraag, of een eigen inrichting ook contractueel zich verbinden kan, was tusschen de broederen in geschil. Thans, na het besluit van de Dordtsche Synode, mag alle twijfel over de „eigen inrichting" als opgeheven worden beschouwd.

Immers de zaak staat thans zoo, dat, gesteld eens het ondenkbare, dat n.l. de Curatoren en Docenten van Kampen samen het voorstel deden, om onze Theologische School op te ruimen, *de Heraut* hier met *ALLE KRACHT* TEGEN IN ZOU GAAN, EN ZOU ROPEN: NEEN, DE THEOL. SCHOOL MOET BLIJVEN. Ware dit niet zoo, dan zou de naam van schrijver dezes onder het voorstel-Litooij niet hebben *mogen* staan. Dan zou die naam daar een *valsche* naam zijn geweest. En *voor beginsel* zou dan zijn *uitgevent*, wat hoogstens een inschikkelijk toegeven was.

De kerken mogen ook naar onze overtuiging de opleiding tot den dienst des Woords niet uitsluitend in handen laten van de wetenschap. *Kon* dit, het zou het meest gewenscht zijn, *maar het kan niet*. De aan zichzelf overgelaten wetenschap is daartoe niet genoeg betrouwbaar. *Er werken in de wetenschap, en ook in de wetenschap der Theologie te verleidelijke factoren, die zoo licht tot kwade resultaten leiden*. Daaraan nu mogen de kerken niet gewaagd worden.

In deze *overweging* en *hierin alleen wortelt voor de kerken de noodzakelijkheid om een eigen inrichting in stand te houden, en dan natuurlijk een eigen inrichting in dien zin, dat zij architectonisch volkomen zelfstandig zij, en stoelt op eigen wortel*.

Anders *toch leunt ze tegen buurman, en valt, als het huis van buurman valt, ongemerkt mee*.

Na Amsterdam en Dordt is het onder ons, voor alle kerken, een uitgemaakte zaak, dat we onze Theol. School als „eigen inrichting" onder het geheel zelfstandig bestuur der geïnstitueerde kerken behouden moeten en behouden zullen, en *we het dus ALLEN eens zijn in de overtuiging, dat onze kerken, het gebruik der Universiteit naar oud Gereformeerd beginsel aanvaardende, zich niet zouden verantwoord achten, indien ze dit gebruik*

aanvaardden, zonder tevens den waarborg te bezitten, dien alleen een Theol. School als eigen en zelfstandige inrichting bieden kan.

Deze duidelijke woorden, door Dr. Kuiper geschreven in 1893, meenden wij nog wel eens onder de oogen van onze kerken te mogen brengen. Vooral in deze dagen, waarin meerdere gevoelers toonen, — zeer tot schade der kerken — ze zich niet meer te herinneren. Woorden zijn het, die, toen ze geschreven en gelezen werden, het vertrouwen kwamen bevestigen en versterken van vele broeders uit de vroegere kerken der Scheiding.

Helaas! dat dit vertrouwen op zoo pijnlijke wijze moest worden geschokt na de Synode van '99, in weerwil, dat daar weer, evenals te Amsterdam en Dordt en dat *met alle stemmen*, werd verklaard, dat de kerken zullen *handhaven en bevestigen de „eigen inrichting" voor de Theologische Opleiding*.

Een aandachtig Lezer van *Heraut* en *Bazuin*. 's H., 4 Mrt. 1901.

DE GEMEENSCHAP DER HEILIGEN.

HOE MET DE KINDERKENS IN DE GENADE OM TE GAAN.

XXXI.

Evenals in het natuurlijke leven zijn er in het geestelijke zowel zwakken als sterken. Deze zwakheid kan eene verzwakking zijn; in dat geval valt zij samen met wat de Schrift verachtering van de genade heet. Veeltijds echter heeft zij, evenals die van het nog jeugdige kind, hare oorzaak in de omstandigheid, dat het geestelijk leven nog in zijn eerste tijdperk verkeert. Van deze zwakheid, den pasgeborenen in de genade eigen, is sprake in 1 Petr. 2 : 2: als nieuwgeborene kinderkeus zijt zeer begeerig naar de redelijke en onverschelde melk, opdat gij door dezelve moogt opwassen.

Deze kinderlijke staat des geestelijken levens teekent zich door gelijke verschijnselen als over het algemeen den kinderlijken leeftijd in het natuurlijke eigen zijn.

Deze zwakheid verraadt zich in een gebrek aan scherpte des verstands en aan zuiverheid in het oordeel; in een onvermogen om „vaste spijze" te verdragen, zoodat men een onderricht, dat verder gaat dan de leer van geloof en bekeering, van opstanding en oordeel, en dat den samenhang der waarheden, wil doen verstaan en tot rijkere kennis der openbaring opleiden, niet begrijpen kan, Hebr. 5 : 12; of gevaar loopt het verkeerd te gebruiken of verkeerd te begrijpen, 1 Petr. 3 : 16.

Voorts verraadt zij zich in gemis aan vastigheid in den wil. Het kind in de genade is zwak tegenover de verzoeking. Hoe lichtelijk wordt het niet geschokt door de tegenspraak der ongeloovigen, of door den afval der belijders! Wat loopt het geen gevaar om door schoon-schijnende redeneeringen van den eenvoud des geloofs afgeleid te worden, Rom. 16 : 18, of op het voorbeeld van sterkere broederen tegen eigen geweten in te handelen, 1 Cor. 8 : 10. Hoe spoedig wordt het door de kracht zijner vleeschelijke begeerlijkheden overwonnen, of door de verschrikkingen des vleesches terneder gebogen!

De zwakheid van het kind komt ook uit in een overwicht van het leven des gevoels. Het kind in de genade heeft eene eenzijdige voorliefde voor geestelijke genietingen; heeft het deze dan is het gerust, maar mist het deze, dan kijnt zijne hope; het meet zijn geestelijken staat uitsluitend af naar de oogenblikkelijke stemming des gemoeds, en zoekt in de beoefening van zijn plicht meer de vrucht der geestelijke vertroosting, dan de verheerlijking van God.

Ook verraadt zich de kinderlijke staat nog in andere dingen.

Kinderen hebben nog geen oog voor het algemeene, maar blijven in het bijzondere hangen, in de enkele personen, en in de eigene belangen. Op geestelijk gebied wijst gelijk verschijnsel zwakheid des levens aan.

Wie nog een kind in de genade is, heeft eene neiging in zich om zich blindelings aan zijn geestelijken leidsman over te geven; dezen zoo hoog te stellen, dat andere leeraars in zijne schatting als niets zijn, bij den man hunner voorliefde vergeleken; en naar zijn naam zich te noemen, gelijk de Corinthiërs dat deden, 1 Cor. 3 : 21.

Het is hem eigen om de dingen meer naar den glans hunner uiterlijke verschijning te waardeeren, dan naar hunne nuttigheid; gelijk te zien is aan dezelfde Corinthiërs, die de gave der tongen hooger stelden dan de gave der profetie, hoewel zij minder nuttig, ja dikwijls geheel nutteloos was.

Ook vindt men bij wie in het geestelijke nog een kind is, veeltijds een gemis aan belangstelling in de algemeene belangen van het rijk Gods. Bevangen toch is het binnen den kring

van eigene geestelijke belangen. Evenals een kind houdt zoo een zich meest met zichzelf bezig, en spreekt doorgaans over zichzelf.

Hebben zij eenige geestelijke ontwikkeling ontvangen, elk moet het weten, gelijk een kind aan ieder om zich heen het ontvangen geschenk vertoont; hebben zij iets bijzonders gedaan, zij kunnen er niet van zwijgen, een schutter gelijk, die doorgaans mis schiet, maar treft hij voor een keer zijn doel, dan moet de gansche wereld het weten.

Ons tegenover zulke zwakken verstandig te godragen is eisch der Christelijke liefde. Wat zwak is moet niet met ruwe handen aangevast, maar met moederlijke teederheid behandeld worden. Men bedenke, dat zwakheid in het geestelijke in het allereerste tijdperk des nieuwen levens een onvermijdelijk verschijnsel is, dat alleen dan achterwege blijft, als het den Heere behaagt eene ongewone mate van genade aan den pasgeborene mede te deelen. De mensch wordt in het geestelijke evenmin man geboren als in het natuurlijke; het zwakke kind gaat den krachtigen man voor. De apostel bestraft dan ook de Hebreërs niet hierover, dat zij nog met melk gevoed moeten worden, wijl zij geene vaste spijis kunnen verdragen, maar omdat zij zoo zwak zijn op een tijd, dat zij mannen konden en moesten wezen, Hebr. 5 : 12.

Laat ons dan acht geven op het waarschuwend woord van Jezus: zie toe, dat gij niet een van deze kleinen veracht! Hij is geen kind, die een kind minacht, en — wie geen kind is, kan in het hemelijk niet ingaan. Hoe dikwijls wordt er echter niet tegen de kinderkeus in de genade gezondigd! Inplaats van ze uit te lokken, stoot men ze af, en van ze te bemoedigen, ontmoedigt men hen. Men eischt soms van een, die van der jeugd af den Heere gezocht heeft, dat hij eene bekeeringsgeschiedenis als die van een groven zondaar kunne verhalen, of spreken uit ervaringen van een Christen, die nog maar enkele schreden van de hemelpoort verwijderd is. Er zijn vele meesters, maar weinige vaders. Meesters laten hun overwicht gevoelen, en houden zich op een koelen afstand; zij gelijken niet op Hem, die gezegd heeft: laat de kinderkeus tot mij komen; want zij waarschuwen ze soms om niet te spoedig tot Hem te gaan, en vinden het een verdacht verschijnsel, zoo er veel werkzaamheid met Hem is. Zij kunnen niet met Jezus zeggen: leert van mij, dat ik zachtmoedig ben en nederig van harte. God brengt over zulke meesters dikwijls eene benauwende duisternis; want de Geest verlaat dengene, die Hem in anderen uitbluscht.

Maar ook voor het tegengesteld uiterste wacht men zich.

Men houde de zwakken niet voor sterken, en drukke op het kind niet den stempel van den man. Zeer licht kan men zich hier vergissen. Aan de Corinthiërs laat zich zien, dat zwakheid in de genade gepaard kan gaan met groote gaven des Geestes; zij spraken in talen en waren toch jonge kinderen in Christus, wat bleek uit de neiging tot twisten, die zij met het kindeke gemeen hadden, 1 Cor. 3 : 1—4. Bij een kind vinden wij doorgaans grooter beweeglijkheid en hartstochtelijker opgewektheid dan bij den man, 1 Cor. 14, die door den ongeoeffende ten onrechte voor een teeken van geestelijke kracht gehouden worden. Alsdan loopt men gevaar om de kinderkeus in de genade, henzelven tot schade, tot voorwerp van aller opmerkzaamheid te maken; ze te vleien, en hun wasdom in de genade tegen te houden door hun diets te maken, dat zij reeds volwassen zijn. Zelfs kan men in dezen weg den geestelijken hoogmoed bij hen verwekken, die hen tot een diepen val zou kunnen leiden. Men zij dan met de kinderkeus voorzichtig. Men late ze leerlingen, zette ze niet op het tooneel des openbaren levens, dringe ze niet tot arbeid in het rijk Gods, maar rade hun om liever de afzondering te zoeken, te bidden, te onderzoeken, te overpeinzen, zich bewust te blijven dat zij zwak zijn, en ernstig naar geestelijken wasdom te staan. Men wachte zich voor de fout van het methodisme, dat kinderen, den dag na hunne geboorte, te veld brengt, om anderen te bekeeren. Men lichtte het kindeke voor, trooste het, bemoedige het, maar vergeet niet, dat een kind op zijn tijd ook waarschuwing en bestraffing noodig heeft.

V. ANDEL.

DE MACCOVIAANSCHESCHOLASTIEK EN DE VRIJE UNIVERSITEIT.

Deze kwestie is in de laatste dagen een nieuwe phase ingetreden. „De Heraut" en „de Friesche Kerkbode" hebben daarover geschil gekregen.

Wat dit beteekent behoeven we niet te zeggen. De redacteur van „de Friesche Kerkbode" is Dr. A. Kuiper Jr., zoon van den redacteur van „de Heraut" en oud-leerling van de Vrije Universiteit.

Hij kan dus weten *wat en hoe* er aan de Vrije Universiteit ook ten dezen opzichte geleerd wordt. Ook mag men aannemen, dat hij naar zijn beste weten de waarheid in dezen zal meedeelen. Vrijdschap toch tegen de Vrije Universiteit mag niet bij hem worden verondersteld, als waarvan de geachte redacteur wel zoo vriendelijk was schrijver dezes te verduiden.

Als ik hier spreek van de „Maccoviaansche Scholastiek,” dan bedoel ik daarmee de Scholastiek, gelijk die, ontstaat en dor, door Maccovius in toepassing is gebracht, met name in zijne „Locales communes” en „Collegia Theologica.” Dit laatste werk is befaamd door den aanhef. Het begint met de stelling: „God wil niet dat allen en eenigelijk zalig worden.” Niet minder hebben zijne „Distinctiones et Regulae Theologicae ac Philosophicae” naam gemaakt. Nog meer dan in de beide vorige werken viert hier de „Scholastiek” in den vorm van „Dogmatisme,” droog en koud, hare triumpfen. Het werk, bekend onder den naam: „Johannes Maccovius Redivivus,” beweegt zich op dezelfde lijn, al mag het minder scherp zijn. 't Is nog meer polemisch.

Naar het oordeel der Dordtsche Synode „moest Maccovius aflaten van zijn Scholastieke methode.” Dit wordt zelfs door Dr. A. Kuyper Jr. in zijn Proefschrift pag. 94 erkend. Om dit haar oordeel wordt de Synode door dezen jeugdigen schrijver hard gevallen, terwijl hij beweert, dat Maccovius een „lofde” verdiend had inplaats van een „berisping.”

Van de herleving nu dezer „Scholastieke methode” verwacht ik niets goeds, noch voor Theologie noch voor kerk, gelijk ze ook tot schade geweest is voor de kerken der 17de eeuw. Daarmee wil ik echter volstrekt niet geacht worden een vijand te zijn van een *wetenschappelijke* beoefening der Theologie. Wat men insinueert van „Doopersch” enz., trek ik mij niet in het minst aan.

Dat de Theologie met name de Dogmatiek *wetenschappelijk* en *beijnd* naar de Schrift kan behandeld worden, zonder in een *intellectuistische Scholastiek* als van Maccovius te vervallen, daarvan heeft mijn collega Dr. Bavinck een schitterend bewijs geleverd in zijn „Geref. Dogmatiek.” Een werk, waarvoor de kerken hem niet genoeg dankbaar kunnen zijn.

Nu deden er zich in de laatste tijden verschijnselen voor die een herleving van *Scholasticisme* en *Dogmatisme* deden vreezen. Het Proefschrift met zijn stellingen, door Dr. A. Kuyper Jr. verdedigd te midden der Theol. Faculteit a.d. V. Un. deed vermoeden, dat deze Faculteit daaraan niet vreemd was.

Dat was ook mijn vermoeden. Daarin lag voor mij zelfs een grond, zij het ook een grond van secundaire aard, dat de kerken niet te haastig moesten zijn *eigen Opleiding* op te doeken en die in bedoelde Faculteit te doen ogaan.

Van verschillende zijden werd ik daarom aangevallen en verdacht gemaakt als een vijand van de Vrije Universiteit of als een verstoorder van den vrede of als een die te kort schoot in de broederlijke liefde enz. Ik heb het verdragen en ben mijns weegs gegaan, wetende wat mij in dezen bewoog en wat mijn bedoelen was.

Maar wat gebeurt? Terwijl men mij van alle kanten bespringt, daagt er een bondgenoot voor mij op, gewillig of onwillig, dat doet er niet toe, toch een bondgenoot. En dat wel een bondgenoot zelfs in den man, dien ik meer bepaald heb bestreden in zijn ijveren voor de Scholastiek van Maccovius, Dr. A. Kuyper Jr.

Want dat hij voor deze ijvert schier met een Jehu's ijver in zijn bekend geschrift, al heeft hij ook wel enkele aanmerkingen, kan door niemand, der zake kundig, worden ontkend.

Deze nu verklaart in de *Fr. Kerkbode* van 1 Maart j.l. dat, wat hij in de bekende dissertatie heeft neergelegd of geleerd, „niet *staat tegenover het onderwijs van de Vrije Universiteit, maar vrucht is van dat onderwijs.*”

Doch daarom behoef Dr. A. Kuyper Sr. nog niet Maccoviaansch te zijn in zijn methode of Scholastiek, zegt ge. 't Is zoo.

Maar wat zegt ge dan van de volgende verklaring? Zij is reeds aangehaald in een vorig schrijven, maar door een onwillkeurige uitlating min verstaanbaar geworden.

Zij is echter van beslissende betekenis. Daarom dient ze herhaald, maar nu volkomen. „Schrijver dezes,” zoo verklaart Dr. A. Kuyper Jr. van zichzelf, „heeft al de dictaten van Maccovius en al de dictaten van Professor Kuyper gelezen en bestudeerd en onderling vergeleken. En als resultaat van die studie en van die vergelijking kan hij constataren, dat die beide stellingen dicteeren leven uit dezelfde beginselen, onderwijzen naar dezelfde lijnen, en sturen in dezelfde richting.”

Hierop laat hij volgen: „De uitspraak van Professor Wielenga, dat de studie aan de Vrije Universiteit in „Maccoviaansche „richting” staat, is volkomen waar, mits men maar versta, dat „Maccoviaansch” wil zeggen: *wetenschappelijk Calvinistisch.*”

Dit laatste is mooi gevonden, als ge het maar gelooven wilt.

't Is geheel op den lijn der beweringen, dat Maccovius een „consequent Calvinist is, wiens supralapsarische gevoelens, niet anders waren dan zeer krasse gevolgtrekkingen uit het Calvinistische systeem, terwijl de Dordtsche Synode zelve de betrekkelijke waarheid, die in het Supralapsarisme ligt, nog niet heeft aangedurfd,” pag. 98.

Zoo laat de geachte schrijver de Dordtsche Synode al een erbarmlijk figuur maken. Zij mist den moed haren overtuiging tegenover zijn he'd, die het wel *andurfte*. Doch dat zij, gelijk het is, hoewel het ons den brutaalen geest van de herleefde Maccoviaansche Scholastiek leert kennen.

Van meer belang is thans, dat we moeten constataren, dat *het feit*, dat de Theol. Faculteit in Maccoviaansche richting staat wordt erkend als *volkomen waar*.

Over de *waardeering* van dat feit is natuurlijk verschil. De een zal het mischieven zegen achten, een ander zal er geen klein gevaar in zien voor kerk en Theologie. Doch dit is een tweede.

Wat Dr. A. Kuyper Jr. *wetenschappelijk Calvinistisch* noemt, is volgens mij *dorre, intellectualistische Scholastiek*, waarin Calvin zichzelf niet zou herkennen. Zijn „Instituut” geeft ons dan ook geheel iets anders dan dorre, doode Scholastiek. Dat was dan zeker nog *onwetenschappelijk Calvinistisch*.

Doch over de *waardeering* van dit feit, voorhands genoeg. *Het feit zelf* dient nu eenvoudig, maar met nadruk geconstateerd. En wat zegt nu de Theol. Faculteit hierop? Zij zelve, als zoodanig, heeft hierop nog niet geantwoord. Wij weten dus nog niet of ze dit oordeel van dezen haren discipel aanvaardt, dan of ze er tegen op zal komen. Wij kunnen dat afwachten.

Alleen de geachte redacteur van „*de Heraut*” heeft een zeker oordeel uitgesproken over de Maccoviaansche verklaring van dezen zijnen zoon.

Daaruit blijkt wel, dat naar het oordeel van Dr. A. Kuyper Sr. zijn zoon wel wat heel hard van stapel is gelopen en blijkbaar de zaak in kwestie niet al te helder beziet.

Maar of nu de zoon het bij het rechte eind heeft met „de twee stellingen dicteeren” c. a. tegenover den vader, of niet, is mij ook uit dat oordeel niet duidelijk geworden. Wij, en zeker de kerken met ons, vragen bescheiden maar dringend om *meer licht*.

D. K. WIELENGA.

EFFATHA:

Giften en coll. ingekomen van af 1 Sept. tot 31 Dec. 1900.

Huisbusje L. L. d. mej. F. L. L. te K. f 3,50, coll. Geref. kerk te N. V. d. Ds. J. D. f 13,49, Diac. Geref. kerk te Gr. (Z.) d. A. de V. f 5, coll. Geref. kerk te W. d. K. B. f 2,31, coll. Geref. kerk te M. d. K. W. f 3,77, 3 epus a f 4, Mevr. I. te J. f 12, van W. te A. d. W. M. Jr. f 2, N. N. te A. d. id. f 2,50, N. N. te A. d. id. f 1, N. N. te U. d. E. de V. f 0,50, H. H. te W. d. J. A. K. f 1, W. S. ten H. te W. d. id. f 0,50, P. N. te W. d. id. f 0,50, W. J. K. te K. d. id. f 1, J. St. te K. d. id. f 0,50, E. St. te ten P. d. id. f 0,50, diversen te A. d. Mej. K. O. f 0,75, diversen te D. d. L. M. St. f 12, Coll. Geref. kerk te W. d. J. O. B. te N. f 9,40, Coll. Geref. kerk te L. f 7, Vrouwenverg. Wees en zegen te H. d. J. v. G. f 2,70, Diac. Geref. kerk te S. (A.) d. Mej. A. G. f 2,50, Vrouwenverg. „de Heere zal 't voorzien” te S. d. id. f 7, uit het busje van Mej. K. d. id. f 2, uit het busje fam. Schr. te id. d. id. f 2,50, Ds. C. L. v. d. Br. d. id. f 1, Mej. A. v. A. te 's H. d. P. G. v. B. f 1, busje mej. Kn. te id. d. id. f 1,07, Coll. Geref. kerk te E. d. L. f 11,03, busje S. D. te K. a/Z. d. P. v. d. G. f 0,85, busje A. v. d. J. te id. d. id. f 1,42, busje W. K. te id. d. id. f 0,60, busje P. v. d. P. te id. d. id. f 1,50, busje P. v. d. G. te id. f 1, H. H. te T. f 2,50, W. te A. f 1, coll. Geref. kerk te Z. d. H. W. f 3,41,0.

Bij den heer L. C. Oranje ingekomen: Mej. B. K. d. A. J. F. S. f 1, Mej. M. H. G. d. id. f 2, Mej. E. R. te Z. d. Ds. v. D. H. f 2,50, J. L. van de Geref. kerk te S. f 5, busje J. H. te G. f 7,50, Zondagschool Samuel te D. d. M. v. d. M. f 2,25, J. v. d. V. te id. f 2,50, Mej. V. te K. d. id. f 0,50, Wed. J. V. te L. f 5, Mej. v. G. te 's-H. d. A. J. F. S. f 1,60, V. K. te id. d. id. f 2,50, gev. i. h. kerk. te Z. d. Ds. K. f 1,50, Geref. Zondagssch. te G. d. Ph. W. f 2,50, Chr. Jongd. verg te L. d. Mej. v. G. f 1,50.

GARNIZOEN NAARDEN.

Het Bestuur van den N. M. Bond, afdeling Naarden en Omstreken, verzoekt dringend aan Kerkeraden en Ouders opgave te mogen ontvangen van de namen en adressen hunner kinderen, die begin Maart alhier in garnizoen komen. Dat alle belanghebbenden in dezen hunne roeping mogen verstaan, waar zooveel wordt gedaan, om onze jongelingen te behouden voor de vele verleidingen, waaraan zij zijn blootgesteld in en buiten het leven der Kazerne.

Namens voornoemd Bestuur,
J. V. ZELDENRIJK, Secretaris.

EMMER-COMPASCUUM, 5 Maart 1901. De alhier onlangs opgerichte Geref. Jong.-Vereen. „*De Heer is onze banier*” geeft bij dezen kennis van haar bestaan en ook van haar wensch, dat de zuster-vereenigingen der omliggende gemeenten hiervan notitie willen nemen en ook de belangen dezer vereeniging helpen behartigen.

Namens het bestuur,
De Secretaris,
Pool.

Buitenlandsche Kerken.

Hoe men in Duitschland aan beoefening der natuurwetenschap doet. — In den laatsten tijd heeft de natuurkundige Prof. Häckel te Jena veel van zich doen spreken. De een prijst hem, alsof hij de man is, die de wereld-raadselen tot oplossingen brengen zal. Hij dient trouwens zichzelf ook als zoodanig aan, want hij bepaalt zich niet bij het onderzoek van de natuur, maar bouwt ook op de vermeende resultaten een wereldbeschouwing. Hij wil, zegt de „*Reform. Kirche*,” de menschen doen gelooven, dat hij de alleen gelukkigmakende, de alleen rijmakende en ware levens- en wereldbeschouwing ontdekt heeft, en hij beeldt zich in, te oordeelen naar zijn „bombastische snorkerijen” in zijn geschriften, dat hij „de leidsman is der moderne menscheid, de gewijzer in den strijd der wereldbeschouwingen.” Ten gevolge van die grootspraak is hij „de afgod van alle halfeleerden.” Hij ontzie geen middel om zijn beweringen ingang te doen vinden en het gezag, dat hij zich aanmatig, te bevestigen.

Om zijne natuurwetenschappelijke leerstellingen te bevestigen, heeft hij afbeeldingen en beschrijvingen van het leven der natuur gegeven, die hij nooit gezien heeft dan alleen in droomen; om zijn godsdienstige of liever anti-godsdienstige leerstellingen te bevesti-

gen, heeft hij fabels, die verzonnen zijn, om het Christendom verdacht te maken, voor het vochtlich gebracht en als onwettigbaar vaststaande uitspraken der wetenschap uitgegeven.

Dit oordeel over 's mans optreden geeft ons geen hooge gedachte van zijn wetenschap en doet ons van hem denken, dat hij meer door hoogmoed dan door liefde tot de wetenschap geleid wordt.

Van zijn jongste geschrift, dat hij den titel gegeven heeft van „*De wereldraadselen*,” wordt gezegd, dat hij daardoor het beroep van wetenschappelijke misleiding uitoeft. Prof. Loofs heeft hem openlijk en onwederlegbaar aangetoond, dat hij in dit werk op een ongelukkig lichtzinnige wijze met de bronnen omspringt. Toch heeft Häckel in een volgende uitgave geen verandering in dit geschrift aangebracht. Prof. Loofs heeft hem daarop zoo krachtig aangevallen en zoo scherp zijne oneerlijkheid in het licht gesteld, dat hij daarvoor wegens beleediging zou moeten gestraft worden. Dit zou Prof. Loofs zelfs willen, om eindelijk aan alle oningewijden op dit gebied te kunnen aantoonen, welk een bedrog Häckel pleegt. Deze laat zich echter dit alles gezeggen, zonder ook maar een poging te wagen deze beschuldigingen van zich te werven.

Van alle zijden wordt er geklaagd, dat de openbare meening geleid en misleid wordt door deze kwakzalverij. In de „*Pruisische Jaarboeken*” heeft de Professor in de Filosofie Dr. Paulsen op de volgende wijze zijne verontwaardiging lichte gegeven: „Men weet werkelijk niet, waarover men zich meer verbazen moet, over het gebrek aan kennis of over de lichtzinnigheid, waarmede hij spreekt over zaken, van welke hij van verre niet gehoord heeft. Wanneer er één boek van oppervlakkigheid overloopt dan is het dit. Ik heb dit boek met groote schamte gelezen; met schamte over het peil der algemeene ontwikkeling van ons volk, dat het mogelijk is, dat zulk een boek geschreven, gedrukt, gelezen, bewonderd en geloofd kan worden.”

Het behoelt ons echter niet te verwonderen, want het is in Duitschland als bij ons; het volk is vervreemd van Gods Woord, en van schrijvers als Häckel met allen, die zijne onbekookte beweringen geloof geven, geldt het woord des Heeren: „zij hebben mijn Woord verworpen, wat wijsheid zullen zij dan hebben?” Velen van hen, die zich over Häckels werk en doen den bijval, dien hij bij het volk vindt, schamen, hebben medegewerkt, dat het volk naar zulke dwaasheden luistert. Het ongeloof maakt de menschen lichtgeloovig en bijgeloovig.

Een nieuwe uitgave van den Index. — Op last van Paus Leo XIII is in de Vatikaansche drukkerij een nieuwe uitgave van de lijst der verbodene boeken verschenen. Deze uitgave was noodig geworden, omdat Leo XIII voor eenige jaren in een bijzondere verordening de regelen van den Index aan een herziening onderworpen heeft. De bewerker, Pater Esser, merkt in de voorrede op, dat de lijst der verbodene boeken gereinigd en voor den tegenwoordigen tijd passend gemaakt moest worden. Van de lijst zijn geschrapt alle boeken, die door de algemeene besluiten der Pausen zonder meer verboden en de vóór 1600 veroordeeld zijn. In het algemeen zijn zonder eenige uitzondering verboden alle boeken van ketteren, die over godsdienstige aangelegenheden handelen en ter loops zaken den godsdienst rakende bespreken.

Grootendeels betreft dit alle niet-Roomsche literatuur. Hierdoor is de lijst merklijk verkort; op de oude lijst waren vele boeken van ketteren genoemd, die nu vervallen zijn door de bepaling, dat alle boeken van ketteren, waarin over den godsdienst gehandeld wordt, verboden zijn. In weerwil van die beperking en verkorting is het toch nog een lijst van 278 pagina's. Hoe groot de lijst vroeger moet geweest zijn, toont daarop alle boeken met name genoemd waren, laat zich denken.

Als een bijzonderheid wordt vermeld, dat op dezen nieuwen Index boeken voorkomen van heiligen en deuzken, die vroeger door onderscheidene Pausen goedgekeurd waren. En toch wordt in de Roomsche kerk de onfeilbaarheid des Pausen geloofd.

SCHOLTEN.

De Nationale Waldenzer-Synode, 30 en 31 October j.l. zitting houdende te Lausanne, heeft in de St. Franciscus-kerk acht Candidaten tot den heiligen dienst goedgekeurd. In een der zittingen stonden al de leden op om hulde te bewijzen aan de nagedachtenis van Frédéric Godet. Van de 21 Theologische studenten waren 17 Waldenzen. Zeven kregen het Licentiaats- of Candidaats-diploma.

Niettegenstaande volgens de grondwet der Vereen. Staten zwarten en blanken gelijk zijn, zullen in Noord-Carolina van af 1 Juli 1902, indien de toestand zoo blijft, 80000 negers van het kiesrecht uitgesloten worden. Er is een wet aangenomen, waardoor aan alle ongetletterden dat recht ontnomen wordt. Dit geldt echter niet voor de afstammelingen dergenen, die vóór 1867 stemrecht hadden, n.l. de blanken.

Hoewel er nu en dan nog conflicten opkomen tusschen Amerikanen en vrijgemaakte Negeren in de Vereen. Staten, nemen de laatste steeds in gelijkheid van ontwikkeling en beschaving toe. Het aantal ongetletterden is nu tot op 45 procent vermindert. Zij hebben 500 werken geschreven en bezitten 200 periodieke bladen en tijdschriften. Hunne school-eigendommen vertegenwoordigen een kapitaal van meer dan 30 miljoen gulden, en de onroerende goederen van particulieren 1800 miljoen gulden.

De Jezuïeten-pater Frin teekent de dorpen der tot de Roomsche kerk behorende Chinezen als kleine forten, in welks midden de residentie is van den kommandant, d. i. den Zending. Het is niets anders dan een eene citadel met hooge van torens voorzien

muren omgeven, waar men alleen langs ladders inkomen kan. Des daags houdt de kommandant zich met zijn godsdienstplichten bezig en de Chinezen met hun werk. Zoodra de nacht valt, komt elk thuis en de deuren gaan dicht. Op het eerste teken van gevaar wapent men zich en de pater leidt dan de verdediging.

In N.-Amerika neemt de kultuur der zonbeelden toe, als het land voor koren te arm is. De olie wordt dan voor houtverven gebruikt.

In October j.l. werd een afscheids-bijeenkomst gehouden in Exeter-hall te Londen, voor 139 missionarissen der Anglicaansche kerk. Van deze vertrokken weder 87, na een verloftijd in Europa te hebben doorgebracht, en 52 waren nieuw uitgezonden. Twee hunner gaan naar de Afrikaansche, Mozambische en nomadische stam der Haus's, en zouden zes weken te land moeten reizen, voor zij op hunne bestemming aankomen.

Met de Tentoonstelling waren te Parijs des Zondags dikwerf veel predikanten van allerlei natie, meestal reisgezelschappen, in deze stad. In de Amerikaansche Episcoopaalsche kerk o.a. waren op zekeren Zondag twintig Episcopale geestelijken onder het gehoor.

In Frankrijk is de „Vereeniging tot bescherming van vrijgelaten Protestantsche gevangenen” door de Regeering erkend. Dienengevolge kunnen de rechtbanken aan haar jonge Protestant tot hun zedelijk welzijn toevertrouwen en haar de opvoeding opdragen, wanneer de ouders zich niet om hen bekommeren. Dit betreft zoowel meisjes als jongens.

Op een Congres te Lyon gehouden is de wensch uitgesproken om de Maagd Maria tot Koningin van het Heelal te proclameren en daarvoor jaarlijks één dag te vieren. Toch beweren de voorstanders hiervan, dat zij Maria niet aanbidten. Zij gevoelen denkelijk iets van wat een arme vrouw tot een priester zeide, die haar tot Maria-devotie aanzette: „Hoe zal Maria een arme vrouw als ik beschermen, als zij haar Zoon niet eenmaal in Jeruzalem bij zich wist te houden?”

In Portugal is de zucht naar spel zoo sterk, dat het gouvernement daartegen maatregelen genomen heeft, zonder veel baat. De Christelijke Jongelings-vereeniging in het Noorden van Spanje heeft onlangs 22000 trakten te Oporto verspreid om dit kwaad tegen te gaan.

Het Internationaal Congres voor Zondagsrust heeft met groote meerderheid de volgende motie uitgebracht. „Het Congres erkennende, dat het werkelijk nuttig en soms zelfs noodzakelijk kan zijn, wetten uit te geven op de Zondagsrust, vooral wanneer dit door belanghebbenden gevraagd wordt, acht het desniettemin niet gepast om in deze wettelijk huishoudelijke zaak, een gedragslijn aan te geven voor de verschillende landen.”

Ingezonden.

CHRISTELIJKE BELGISCHE ZENDINGSKERK

Een gift van 25000 franken.

M. de R. Verleden jaar ontvingen wij in den loop van Maart een anonieme gift van 10.000 franken vergezeld van een heerlijk bemoedigend schrijven. Die gawe kwam van een edel vriend in Zwitserland.

Dit jaar is het een gift van 25.000 franken, die wij ontvangen met de eenvoudige bijvoeging: „laat ons te zamen God danken, die mij deze groote vreugde schenkt.” Deze zoo onverwachte hulp valt ons te beurt van iemand, die insgelijks onbekend wenschte te blijven, maar die lid is van onze kerk. Vijf duizend franken zijn bestemd om de kosten der vergroting van het weeshuis te Uccle te dekken, en 20.000 moeten gestort worden in onze Centrale kas.

Ziedaar de bemoediging, welke de Heer ons bij den aanvang der XXste eeuw uit den boezem onzer eigen kerk doet toekomen. Kon Hij ons op duidelijker wijze uitnoodigen om ons niet te laten ontmoedigen door onze financiële moeielijkheden, en een beslister bevel geven om met een onwrikbaar vertrouwen voorwaarts te gaan? Kon Hij ook een dringender roepstem doen hooren aan 't adres van de leden onzer kerk in de eerste plaats, maar vervolgens ook aan de vrienden in 't vaderland en daarbuiten, om op edelmoedige wijze, ieder naar zijn vermogen bij te dragen tot ondersteuning van zijn werk in België?

Behalve deze gift betuigen wij met levendige dankbaarheid, dat wij sedert het begin van het trimester ongeveer 7.000 franken aan buitengewone gaven ontvangen hebben.

Als wij bij deze som van 27.000 franken de 39.000 franken voegen op welke wij meenen te kunnen reken (voortkomende uit de gewone geldstorting der gemeenten, subsidies van vereenigingen der kerken, contributies van de ver. der Naleesters en verschillende collecten) dienen wij nog 40.000 franken te ontvangen om al de uitgaven van het dienstjaar te dekken en het tekort van fr. 16.694.69, waarmede wij het dienstjaar begonnen zijn.

Zou het onmogelijk zijn dit bedrag te verkrijgen? Stellig niet, indien al degenen, die deze regels lezen, de roepstem welke de Heer hierin tot hen brengt, naar hun vermogen beantwoorden.

De tijdingen welke wij gedurende den loop van dit jaar uit de onderscheiden deelen van ons arbeidsveld ontvingen, toonen ons steeds duidelijker, hoe vele en gunstige gelegenheden er zijn om aan ons volk het Evangelie van het koninkrijk van Christus te verkondigen, maar tevens hoe gebiedend noodzakelijk het is om het nu te doen, zonder uitstel en zonder vertragen.

Laat ons dan onze pogingen en gebeden verdubbelen, opdat wij deze nieuwe eeuw beginnen mogen verlost van het tekort, en aan ons Evangelisatiewerk de uitbreiding mogen geven, welke het gebiedend vordert.

KENNEDY ANET,
Algemeene Secretaris der Christelijke Belgische Zendingkerk,
129, Chaussée d'Ixelles, BRUSSEL.
Brussel, 25 Februari 1901.

Den Welteerw. Hooggel. Heer
Prof. D. K. Wielenga.

III.

Hooggeachte Professor,

Alvorens ik den draad van mijn betoog weer opneem, waar ik dien de vorige maal afbrak, veroorloof ik mij eene enkele opmerking. Natuurlijk zonder ook maar één oogenblik de bedoeling te hebben U te kwetsen, zij het mij toch met alle bescheidenheid gegund op te merken, dat het mij niet heel duidelijk is, hoe veel invloed uwe vrees voor eene „scholasticistische” richting geoefend heeft op den raad, dat de kerken alle verband met de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit zouden verbreken. Want tegenover eene verklaring in het nummer van 15 Februari j.l. — „de door ons gevreesde en bestredene „Maccoviaansche richting” met haar dor Scholasticisme is dan ook slechts een bijkomende kwestie, zij het dan ook in den samenhang der toestanden van geen klein gewicht” — staan uitspraken (nummer van 21 Dec. 1900) als deze: „ik zie gevaar voor de kerken zoowel uit een formeel als uit een materieel oogpunt, hoewel dat laatste thans voor mij den doorslag heeft gegeven”; . . . „want bij dit bezwaar uit een formeel oogpunt, komt nu hoe langer hoe meer bij mij een materieel, een zakelijk bezwaar, een bezwaar, dat voor mij in dezen de deur dicht doet en mij dan ook ten slotte heeft gedrongen tot den door de broederen betreunden raad”; . . . „die opkomende richting naar Maccoviaanschen koers spelt m.i. gevaar voor de kerken en dat dringt mij tot spreken voor de vrijheid, het recht en de belangen der kerken inzake de „Opleiding”. Waar nu deze laatste uitspraken zoo stellig zijn — daar meende ik de vorige week te mogen schrijven, dat uwe vrees voor de „scholasticistische richting” den sterksten invloed op uw door mij zoo diep betreunden raad heeft geoefend.

Maar laat ik nu mijn schrijven weer volgen. Handelende over het proefschrift van Dr. A. Kuyper Jr. zegt U: „Van alle zijden is die dissertatie met grooten lof ontvangen, (om haar *wetenschappelijk* karakter verdiende ze dat ook) terwijl blijkbaar niemand in die kringen mijne bezwaren deelde, maar ze ook niet heeft bestreden. Ik mag en moet dus wel aannemen, lettende ook op andere verschijnselen, dat dit geschrift in die kringen *den koers aanwijst* op dogmatisch gebied ook aan de Theol. Faculteit.” Tegen deze zinsden heb ik, waarlijk niet uit kleinegeestige vitucht, zeer ernstige bezwaren. Al aanstonds is minder juist uwe opmerking, dat „niemand in die kringen uwe bezwaren deelde”. Ziet, wanneer U daarmee bedoelt, dat niemand in de kringen der Vrije Universiteit uit het verschijnen van deze dissertatie heeft afgeleid, dat de zoon in beginsel verschilde van den vader — dan hebt U daarmee volkomen gelijk. Maar dat allen, die nauw aan de Vrije Universiteit verbonden zijn, vroeger geen enkele bedenking hadden tegen sommige uitspraken in dat veelszins belangrijke proefschrift is minder juist. Levendig herinner ik 't mij, hoe op den avond van den dag der promotie niemand minder dan Professor Rutgers het noodig vond met eenigen nadruk uit te spreken in een kring van ongeveer twintig personen, dat hij met sommige opmerkingen in het proefschrift zich niet kon vereenigen en dat hij dit ook reeds vroeger aan den doctorandus had gezegd. Natuurlijk onthield hij daarom ook zijn lof niet aan het mede door U om zijn wetenschappelijk karakter geprezen stuk, maar dit verandert toch niets aan de omstandigheid, dat aanstonds in den kring der Universiteit bedenkingen zijn geopperd. Dat nu die bedenkingen, welke natuurlijk door alle Hoogleeraren en door mannen als de Curatoren van Schelven en Brummelkamp werden gedeeld, niet zijn gepubliceerd, is alleszins begrijpelijk. Prof. Rutgers zag met zijn scherpe blik oeg zeer goed in, dat aan den eersten arbeid van een nog jong man niet hetzelfde gewicht mag worden toegekend als aan dat van iemand, die van rijper leeftijd en ervaring is; en ten 2e begreep Prof. Rutgers ook wel, dat de jonge doctor, die een enthousiast is, zelf later deze uitdrukkingen wel zou terugnemen. Met verschooning treedt men immers tegemoet degenen, die hunne eerste schreden zetten op den weg der studie, vooral wanneer zij van bekwaamheid, van warm gevoel en van geestdrift blijk geven?

Edoch, nog veel meer bedenking heb ik tegen uwe conclusie, dat dit proefschrift in den kring der Vrije Universiteit een hoogst bedenkenlyk koers zou aanwijzen op dogmatisch gebied. Zie ik wel, dan komt U zelfs met deze uitspraak in strijd met U zelve. U verklaart het volste vertrouwen te hebben in de Professoren Kuyper en Rutgers, ja in alle Hoogleeraren aan de Vrije Universiteit verbonden — ook nu „Maccovius” verschenen is. Maar als nu wezenlijk dit toch zulk eene gevaarlijke strekking heeft en als metterdaad de Theologische Faculteit aan Dr. A. Kuyper Jr. heeft toegestaan dezen gevaarlijken koers aan te prijzen — dan zou daaruit noodwendig voortvloeien, dat ook de Hoogleeraren der Theologische faculteit zelf het vertrouwen niet langer verdienen. Of wie vertrouwt nog langer iemand, die toestaat, dat een ander U den verkeerden weg wijst? Van tweeën een: of dit proefschrift wijst niet aan (althoos aangenomen, dat de strekking van het proefschrift gevaarlijk is) de richting, waarin de Theologische Faculteit de dogmatische ontwikkeling wenschte geleid te zien, en dan blijven de Hoogleeraren het vertrouwen waardig, of dit proefschrift wijst wel de nieuwe paden aan, maar dan heeft

ook de Theologische Faculteit het vertrouwen verbeurd.

Maar er is meer. Stel eens, dat de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit het noodig vond aan te geven, dat de dogmatische ontwikkeling in de door U bedoelde richting werd geleid, zou zij dit dan aan een jeugdig doctor overlaten, of zou zij zelve het woord opnemen? Immers het laatste.

Aan geringe schatting van dit proefschrift wensch ik mij niet schuldig te maken — maar daarin nu te zien een optreden namens de geheele Theologische Faculteit, dat is daaraan toch eene betekenis toekennen, welke er niet aan mag worden toegeschreven.

Neen, verantwoordelijk staat voor dit geschrift eenig en alleen de schrijver, en de Theologische Faculteit is hierin slechts voor zooverre betrokken, dat zij door het verlenen van den doctoralen graad uitdrukking, dat, al had zij bedenkingen tegen enkele opmerkingen, toch de doorgaande strekking van het boek in overeenstemming was met onze Gereformeerde belijdenisschriften.

En evenmin als Dr. A. Kuyper Jr. de woordvoerder was van de Faculteit, evenmin was hij dat van de oud-leerlingen of leerlingen der Vrije Universiteit. Een dergelijk mandaat is hem door niemand gegeven. Trouwens wanneer de discipelen van de Vrije Universiteit op den kansel koude, dorre en scholasticistische vertoogen gingen leveren — dan zouden zij waarlijk geheel breken met hunne leermeesters, die zoo gaarne en zoo herhaaldelijk uitspraken: de beste theologen en de beste leden der gemeente zijn zij, die rijke, grondige kennis aan innige en teere Godsvrucht huwen. Waarlijk niet Maccovius maar Calvijn en Voetius — zij zijn ons ten voorbeeld gesteld!

Maar streed het nu hiermede, ook eens de aandacht voor Maccovius te vragen en te wijzen op zijne verdienste? Was het nu waarlijk zoo schrikkelijk zijne biografie te bezorgen? Was nu werkelijk de strekking van dit proefschrift zoo gevaarlijk? Moest er uit worden afgeleid, dat althans Dr. A. Kuyper in Maccovius 't model zag?

Hierover de volgende maal. Ontvang nu met de betuiging mijner hoogachtung mijne hartelijke groete.

Uw dev. dr. en br.,
A. G. HONIG.

Zeist, 4 Maart 1901.

Boekaankondiging.

Wat zegt de Schrift? Maandblad tot bevordering van het rechte lezen en uitleggen van Gods Woord, onder red. van L. Lindeboom, Hoogl. aan de Theol. School te Kampen. Heusden, A. Gezelle Meerburg. Prijs voor 12 afl., per jaar f 1,50.

Tijdschrift voor Gereformeerde Theologie, onder red. van Ds. N. A. de Gaay Fortman, Prof. P. Biesterveld, Prof. M. Noordtjij enz. Kampen, J. H. Kok 1900. Prijs voor 6 aflev. elk van minstens 4 vel per jaar f 2,40.

Het Moederzand. Organ van de Heidenzending der Geref. kerken in Nederland, onder red. van Ds. H. Dijkstra te Smilde. Prijs 3 cents per nummer.

De Heidenbode. Zendingblad van de Geref. kerken in Nederland, onder red. van Ds. H. Hoekstra en Dr. G. van Goor. Prijs f 1,00 per jaar.

Ons Tijdschrift. Maandblad uit en voor het leven, met medewerking der lezers, onder red. van A. J. Hoogenbirk. Rotterdam, H. A. Daamen.

Excelsior, geïllustreerd tijdschrift voor het Nederlandsche volk, onder red. van A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser. Prijs per jaargang f 3,50. Amsterdam, voorheen Hoveker en Wormser.

Marnix. Protestantische Stemmen, Rotterdam, D. A. Daamen. Prijs voor 6 aflev. per jaar f 2,50.

De Heidenwereld. Geïllustreerd Maandblad, gewijd aan de belangen der Zending onder Joden, Heidenen en Mohammedanen, onder red. van Ds. M. Kolijn en Ds. E. Breen. Orange City, Iowa, North America. Prijs per jaar f 1,25.

Nieuwe Paedagogische Bijdragen, onder red. van W. Jansen te Utrecht enz. Rotterdam, J. M. Bredée. Prijs voor 6 aflev. per jaar f 3,00.

The Quarterly Register, Organ of the Alliance of Reformed Churches holding the Presbyterian system, ed. by G. D. Mathews, D. D. London, Office of the Alliance.

Bethesda. Geref. Maandblad voor den arbeid der barmhartigheid, onder red. van Ds. M. J. van der Hoogt te Ermelo. Heusden, A. Gezelle Meerburg. Prijs 50 of 75 cts per jaar.

L. Penning. De oorlog in Zuid-Afrika, Rotterdam, D. A. Daamen.

J. N. van Hesteren. Het Iand van Kruger en Steyn. Utrecht, Jac. C. van der Stal.

P. Vergers. Geschiedenis der laatste 250 jaren, Doesburg, J. C. van Schenk Brill, compleet in 12 of 13 aflev. à f 0,32⁵ met plaatjes en een premieplaat.

Paulus. De Zendingvriend, geïllustreerd maandschrift voor jong en oud, onder red. van B. Hans, Middelburg, K. le Cointre.

Op al deze uitgaven, die voor het grootste deel in dit blad reeds een of meer malen zijn ter sprake gebracht, vestigen wij thans in het algemeen de aandacht van ons Christelijk publiek. Later zal er wel gelegenheid zijn, om op een en ander in het bijzonder terug te komen. Thans volstaan wij met eene aankondiging, die bij al deze uitgaven ook eene aanbeveling mag zijn.

BAVINCK.

ADVERTENTIËN.

Door 's Heeren goedheid werden wij verblijd door de geboorte van een welgeschapen zoontje.

T. RISPENS.
H. J. RISPENS—
VLDHUIS KROEZE.

OENKERK,
12 Maart 1901.

Zaterdag 16 Maart a. s. hopen
D. V. onze geliefde Ouders,
Behuwd- en Grootouders
Fop van Gelder

EN
Leigje Pons
hunne 50-jarige **Echtvereeniging** te gedenken. Dat hun levensavond in helderheid moge toenemen en vrede, liefde, en gezondheid hun deel moge zijn, tot in lengte van dagen, is onze wensch.

Uit aller naam.
A. VAN GELDER.
HOOGVLIET.
7 Maart 1901.

Heden overleed, zacht en kalm, in zijn Heer en Heiland, onze innig geliefde Vader, Behuwd- en Grootvader

Hendrik Nijeboer,
Weduwnaar van CORNELIA ZIELHUIS, in den ouderdom van bijna 72 jaren.

De zekerheid dat hij nu juicht voor den troon, en de hoop op een zalig wederzien lenigt onze smart.

J. NIJEBOER.
A. NIJEBOER—
VAN DEN BERG.
H. NIJEBOER.

HATTEM,
2 Maart 1901.

Heden ontsli-p, zacht en kalm, in de hope des eeuwigen levens, onze innig geliefde Dochter, Zuster en Verloofde

Afina Agatha Smit,
in den ouderdom van ruim 26 jaar.

J. SMIT.
A. SMIT—POELMAN.
K. A. SMIT.
M. G. SMIT.
J. J. SMIT.
H. G. SMIT.
F. SMIT.
J. C. SMIT.
G. F. F. SMIT.
R. KRAMER.

AMSTERDAM,
Nassaukade 85, 6 Mrt. 1901.

Heden overleed, na een zeer smartelijk maar ook geduldig lijden, tot onze diepe droefheid, onze geliefde Echtgenoot, Moeder, Behuwd- en Grootmoeder

Janna Eefsting,

in den ouderdom van ruim 60 jaren. Die haar gekend hebben, zullen eenigszins beseffen, hoe zwaar ons deze slag treft, doch dat zij in volle verzekerdheid des geloofs en steunende op de gerechtigheid van Christus is ontslapen, lenigt onze smart.

J. DUN.
H. J. op 't HOLT—DUN.
A. H. op 't HOLT.
WED. J. DUN—DOEWES.
H. DUN.
H. DUN—DOEWES.
J. EERKES—DUN.
G. EERKES.
STADSKANAAL,
7 Maart 1901.

In het Diaconessenhuis »Bro-10vo» te 's-Gravenhag' ontsliep heden zacht en zalig onze zeer geliefde eenige Dochter en Zuster

Johanna Dirkina Speelman,
in den leeftijd van 26 jaar en 8 maanden.

Veel, zeer veel heeft zij geleiden; maar zij had door g-nade lijdzaamheid geleerd. Het licht des geloofs ging in haar laatste ziekte heerlijk op in haar reeds lang naar Jezus zoekend hart.

Zij ging heen in volle verze-kerdheid des geloofs.

Uit van haar te weten, geeft ons een rijke vertroosting.

J. J. SPEELMAN.
E. SPEELMAN—
MAASDIJK.
P. SPEELMAN.
J. D. SPEELMAN.

PERNIS,
8 Maart 1901.

Een flinke

DIENSTBODE

gevraagd, op 12 Mei e.k.
Pastorie Geref. kerk, GAAST (bij WORMUM)

Volksharmoniums

voor een dubbeltje daags.

Behalve mijne bekende duurdere fabri-katen, heb ik nu degelijke, sierlijke **Orgeltjes** ontvangen, werkelijk ver-rassend van toon, voor f 45,— en f 60,—, franco thuis.

Splinternieuw met 5 jaar garantie en gratis Handleiding voor Zelfonderricht — Termijnbetaling van af f 3,— 's maands. Een dubbeltje daags is door een man gauw besteed aan drank of andere schadelijke dingen, waarvan hij zelve schade en het gezu in den regel verdriet heeft. Nu kunnen man, vrouw en kinderen hun leven lang muziek maken voor 10 cents, zegge een dub-betje daags.

Vraag tekening enz. gratis.

Eenig adres:

JOH. DE HEER,
Rotterdam, Noordmolenstraat 71.

STEENWIJKER BEDDENFABRIEK.

opgericht in 1880.

Gezuiverde, Gewasschen en Gestoomde nieuwe Veeën.

Citchen, Wollen en Moltondeken en Bedtijken in alle soorten.

Linnen Bedtijken met Kooien ge-maakt 2 persoons 1 bed, 1 peluw, 4 kussens f 7, 10, 12, franco thuis.

Van f 7 en f 2 ruim 1 m. 42 c., van f 12 1 m, 50 c. en die van satijn-tijk ook 1 m. 42 c.

No. 1. **Het nieuwe Reclame-bed** 2 pers. w.o. een Wollen, een C'tchen, een Moltondeken, 50 pd. fijne veeën, geen grooten, 1 tijk gelijk bovenstaande en een overtrek voor bed en peluw, voor f 35,—.

Een extra 2-pers. Bed, waarin 42 pd. veeën, kost ook nog f 35, en f 40, f 45, f 50, f 60, f 70.

Een satijntijk w.o. bed, peluw en 2 kussens, ook met koorden, van welke kleur men verlangt, 10/4 breed, prima overtrek voor bed en peluw f 3,20, geheel gere-d, een losse linnen tijk met fijne blauwe streepjes, 80 cent per el 1,60 Cm. br. franco thuis.

Wie nu een van deze koopt, ontvangt voor f 2,— 2 halve matrassen toe.

VEEËN à 35, 40, 50, 60, 70, 80, 100, 120 en 150 cent het pond.

Prima zuivere Kapok. Wie nu een **Kapokbed** verlangt, ontvangt een 2 pers. bed, peluw en kussens, Satijntijk en 1 wollen- of fantasiedeken 1 gewatteerde en 1 moltondeken en overtrek voor bed en peluw, voor f 25,—.

Ieder Bed wordt in een kist verpakt. Er is nog nooit enige aanmerking gemaakt.

Met aanbeveling.

J. KETEL RZ.,

Z/z. Markt, Steenwijk.

P.S. Veeën tot in de fijnste soorten voorradig, rembour, vrij zicht en mon-sters Gratis.

Amerik. Orgels.

Zooals Chicago, Karn, Doretthie en meer andere echte merken, zijn verkrijgbaar in het **Orgel- en Piano-magazijn** van F. J. RAAR, Nieuwstraat 8, DELFT. **Stemmen en Repareeren.** Verkoop ook op gemakkelijke conditie. Nog een gebruikt **Amerik. orgel en Pijporgel, machonichouten kast, 12 Regi-sters**, geschikt voor klein lokaal of huiskamer.

Bij ZALSMAN te KAMPEN verscheen in 1899:

Het Recht der Kerken

EN

de Vrijheid der Wetenschap.

DOOR

Dr. H. BAVINCK.

45 cent.

Alle Boekh. nemen bestellingen aan, en bij toezending van het bedrag wordt het franco verzonden.

Dezer dagen zag het licht:

Gods kinderen van Ur

DOOR

J. H. FERINGA.

Met talrijke illustratiën van **CHR. KOPPENOL.**

(I. Het land, dat Ik u wijzen zal; II. De stad van den Vredvorst; III. De ginsteling van Apepa; IV. Hebreërs in Egypte; V. De poort van Hebron; VI. De dienstbaarheid in Israël; VII. In dagen van strijd; VIII. Het nieuwe Jeruzalem.)

Prijs f 4 75 In fraaiën stempelb. f 5 50.

ROEKHANDEL

VOORHEEN

HÖVEKER & WORMSER.

Amsterdam.—Protoria.

Bij ZALSMAN te KAMPEN verscheen:

CALVIJNS INSTITUTIE

OF

onderwijzing in den Chr. godsdienst.

Tweede druk, 3 deelen f 6,00

in 3 nette banden f 7,50.

Dr. A. KUYPER zegt van dit werk in »*Uit het Woord*," 1e serie 3e deel.

Tweede druk. Bladz. 169:

CALVIJNS woorden halen we aan uit de vertaling van zijn **Institu-tie**, die in 1865 bij ZALSMAN te KAMPEN verschenen is. Deze uitgave kunnen we niet genoeg aanbevelen. De titel luidt: **JOHANNES CALVIJNS Institu-tie of onderwijzing in den Christelijken godsdienst.** De overzetting is uitmendend geslaagd. Er is geen werk, dat Calvijn's Institutie in diepte van opvatting, omvattendheid van blik en volheid van godzaligen, stichtenden geest overtreft.

Verschenen: Een nieuw werk van **Dr. H. BAVINCK** getiteld:

„De offerande des Lofs”

Prijs: In keurig omslag: f 1,25

In fraaiën stempelband: f 1,75

Groot 8o formaat.

Een uitmendend boek. Alom door de pers zeer gunstig ontvangen. Franco toezending, na ontvangst van postwissel.

Uitgave van **Fred. H. VERSCHOOR** 's GRAVENHAGE.

Bij ZALSMAN te KAMPEN is ver-schenen:

DENKT AAN UWE BELIJDENIS.

Een woord aan jeugdige leden der gemeente, na het afleggen hunner geloofs-belijdenis,

DOOR

W. H. GISPEN.

Prijs 25 Cent; 10 Ex. à 22½ Ct.
25 Ex. à 20 Ct; 50 Ex à 17½ Ct.
100 Ex à 15 Ct.

BESTUUR EN AANMOEDIGING

VOOR IKD'R

die ernstig de zaligheid zoekt.

DOOR

J. A. JAMES.

Vierde druk. 60 cent.

Bij getallen tegen verminderden prijs

Bij A. GEZELLE MEERBURG te Heusden is verschenen:

EENE VAN DE OORZAKEN

DER KRANKZINNIGHEID.

MISBRUIK VAN STERKEN DRANK.

DOOR

J. H. A. VAN DALE,

Geneesheer-Directeur van »*Veldwijk*.”

TWEDE DRUK.

Uitgegeven door de Geref. Ver-eeniging tot Drankbestrijding.

Prijs 10 cts.

Alle soliede boekhandelaren nemen bestellingen aan en tegen toezending van het bedrag wordt deze brochure franco gezonden door den uitgever.

Zondagsscholen.

Paascheest.

Zondagsscholen die voornemens zijn om met het Paascheest aan de kinde-ren een boekje te geven, vinden hiertoe eene **goede gelegenheid**, bij ZALSMAN te KAMPEN, die door eene onverwachte oorzaak in het bezit is van **25 verschillende boekjes** voor kleine en grootere kinderen. Deze boekjes moeten worden opgenomen en kun-nen daarom voor zeer lagen prijs wor-den aangeboden. Het afschrijven van al de titels is te omslachtig, maar wie **40 cent** aan postzegels of per post-wissel zendt aan ZALSMAN te KAMPEN, ontvangt ter kennismaking franco **25 verschillende boekjes** voor de zondagsschool. Bij getallen is de prijs nog lager, omdat er dan niet zooveel vracht vereischt wordt als per enkel pakje, waarvoor 10 cent ter frankering noodig is. De voorraad is niet groot. Men wachte dus niet te lang.

Bij ZALSMAN te KAMPEN is ver-schenen:

FEESTSTOFFEN

DOOR

S. VAN VELZEN,

in leven Hoogleraar aan de Theol. School.

TWEDE DRUK. 289 BLADZ. f 1,00.

Deze beroemde bundel Feeststoffen kostte vroeger f 1,75. De tweede druk met zeer duidelijke letter, slechts f 1,00.

Alle Boekh. nemen bestellingen aan. Na ontvangst van postwissel f 1,— wordt het franco verzonden door den uitgever.

Voor 90 Centen franco thuis: Een Geïllustreerd, in Stempelband gebonden

Degelijk Boekwerk

(naar keuze uit negen onderstaande Boeken), en een

Bijbelsche Scheurkalender

voor Oud en Jong,

bewerkt door H. KASSSEN te Amerongen,

voor het jaar 1901.

Nummers en Titel der Boeken waaruit een Dk. kan worden gekozen.

1.	STOWE.	De Negerhut.
2.	WETH-FRELL.	De Wijde Wijde Wereld.
3.	CUMMINS.	De Lantaarnopsteker.
4.	FANNIE EDEEN.	Moederloos.
5.	„	Wiens Kind.
6.	„	Wonderbare Leiding.
7.	„	Niemand's Liefeling.
8.	„	Meer dan Gond.
9.	„	Alleen Gebleven of de Wee-zen van de Dennenhut.

Tegen inzending van Postwissel groot 90 Centen, met vermelding van 't nummer van het gekozen Boek, verkrijgbaar bij den Uitgever **C. MISSET** te Doetinchem.

Bij ZALSMAN te KAMPEN is ver-schenen:

VIER- EN FEESTDAGEN

ACHT LEERREDENEN

DOOR

J. J. Westerboek van Eerten B.Jz.

Pred. te Kampen.

Prijs f —,75.

TRAKTATEN.

Vanwege het Geref. Traktaatgen. »*FILIPPUS*” is bij den Uitgever **P. MOBACH** te BREUKELN verschenen: **CXXXVII. De Emancipatie der Vrouw** beschouwd in het licht van Gods Woord, door J. P. TAZELAAR 25 cts

Deze dagen verschijnt bij ZALSMAN te KAMPEN:

FEESTSTOFFEN

DOOR

J. BAVINCK

Predikant der Geref. kerk te Kampen.

(voor het Paascheest.)
145 bladz. 80 cent. Wie hier-van 1 Ex wil ontvangen, gelieve zich aan te melden bij zijn gewonen Boekh. of den Uitgever ZALSMAN te KAMPEN.

Uitgave van het Weekblad »De Drie Provinciën” te Gorinchem:

Het Goud en de Arbeid.

Eene bijdrage ter toelichting van het vraagstuk der bescherming in Nederland. Drie voordrachten voor werklieden, door A. SIJZOU Jz., secret van het Ned. Werkl. Verbond »*Patrimonium*.” (60 pag.)

I. Het goud en de muntvraag.
II. De muntvraag en de arbeid.
III. De arbeid en zijne bescherming.
Prijs 35 ct. Alle boekh. nemen bestellingen aan. Wordt ook door den Uitgever allerwegen franco toegezonden tegen ontvangst van het bedrag per postwissel.

Vrije Universiteit.

In dank ontvangen:
Voor de Vereeniging:

Aan Contributiën:

Door den heer E. H. Chardon te Zeg-waard: uit Lidschendam f 4, uit Noot-dorp f 2,50, uit Soutermeer f 11, uit Voor-burg f 50, uit Zegwaard f 21,50, samen f 89; door den heer T. Kuiper te Hilversum f 2,50, door den heer M. Hilverda te Ab-bega f 26, door den heer J. Verburg te Zg-veld uit Kockengen f 2, uit Vleuten f 2,50, samen f 4,50; van mej. D. v. B. te B. f 2, door den heer A. Fijnvandraat te Harderwijk uit Nunspeet f 3,50, door den heer J. Ouborg te Dordrecht f 172, door den heer J. Lemson te IJseke f 11, door den heer C. Brouwer Pz te Ouderkerk a/d IJsel: uit Krimpen a/d IJsel f 1, uit Krimpen a/d Lek f 13, uit Capelle a/d IJsel f 45, uit Oudekerk a/d IJsel f 49, samen f 108; door den heer J. Ca-sar te Delfshaven f 61,25, door den heer K. J. v. d. Wal te Kapelle (Zeeland) f 6.

Aan Collecten: (voor de Theol. faculteit.)

Van de Geref. kerk te Oosthem f 7,71, van idem te Susek A f 17,88, van de Geref. kerk te Almelo f 8,01, van idem te De-venter A f 6,27½, van idem te Deventer B f 4,47, van idem te Enschedé f 11,41½, van idem te Eeter f 2,20, van idem te Haaksbergen f 4,03, van idem te Hengelo f 5,39½, van idem te Holten f 2,85, van idem te Nijverdal f 9,93, van idem te Olst f 1,04, van idem te Rijssen f 2,70, van idem te Vriezenveem f 1,20, van idem te Wierden f 2,44, van idem te Wijbe f 6,21, van idem te Zutphen (halve coll.) f 9,15, bij den bidstond te Delfshaven f 12,7